

فهرست مطالب

سخنی باخواننده.....	۱۱
مقدمه.....	۱۳

فصل اول: مفاهیم، کلیات و چارچوب نظری

گفتار اول: مفاهیم.....	۲۱
۱. انقلاب اسلامی.....	۲۱
۲. جریان‌های تکفیری.....	۲۳
الف) مفهوم تکفیر.....	۲۳
ب) مفهوم سَلَف و سَلَفی.....	۲۴
۳. آینده و آینده‌پژوهی.....	۲۶
گفتار دوم: کلیات: طیف‌بندی سلفی‌گری و گروه‌های سلفی تکفیری.....	۲۹
۱. طیف‌بندی سلفی‌گری.....	۳۰
الف) سلفی‌گری تکفیری.....	۳۰
ب) سلفی‌گری جهادی.....	۳۱
ج) سلفی‌گری تبلیغی.....	۳۲
د) سلفی‌گری اصلاحی.....	۳۴
۲. گروه‌های سلفی- تکفیری.....	۳۵

- الف) القاعده ۳۵
- ب) طالبان ۴۱
- ج) داعش ۴۵
- د) جبهة النصره ۵۴
- هـ) بوکوحرام ۵۷
- گفتار سوم: چارچوب نظری ۶۰
۱. چارچوب‌های نظری علل شکل‌گیری حرکت‌های اسلام‌گرا ۶۰
- الف) نظریه ادواری، هرایر دکم‌جیان ۶۲
- ب) نظریه تجدید حیات اسلامی، خورشید احمد ۶۶
- ج) نظریه بحران هویت، عامل ظهور جنبش‌های بنیادگرا، رضوان السید ۷۰
- د) نظریه بحران هژمونی عامل حرکت‌های اسلام‌گرا، بابی سعید ۷۳
- هـ) نظریه جامعه‌شناختی، اولیویه روآ ۷۷
- و) «نظریه اقدام جمعی»؛ حمید احمدی ۸۰
۲. چارچوب مفهومی تحلیل پیدایش جریان‌های تکفیری و چالش‌های آن برای انقلاب اسلامی ۸۳

فصل دوم: خاستگاه و زمینه‌های ظهور جریان‌های تکفیری

- گفتار اول: زمینه‌های فکری جریان‌های تکفیری ۹۲
۱. نقل‌گرایی ظاهرگرایانه ۹۴
۲. عقل‌ستیزی ۹۷
۳. نفی تقلید در استنباط احکام شرع ۹۹
۴. اعتقاد به جاهلیت مدرن جوامع کنونی ۱۰۲
۵. خشونت‌گرایی با عنوان جهاد ۱۰۵

۱۱۰	۶. تکفیر.....
۱۱۲	گفتار دوم: زمینه‌های فرهنگی- اجتماعی شکل‌گیری جریان‌های تکفیری.....
۱۱۳	۱. تعصبات مذهبی.....
۱۱۵	۲. فقر و پایین‌بودن سطح تحصیلات.....
۱۱۷	۳. بحران هویت و ستیزه‌های قومی.....
۱۱۹	گفتار سوم: زمینه‌های سیاسی شکل‌گیری جریان‌های تکفیری.....
۱۲۱	۱. حاکمیت استبداد و حکومت‌های ناکارآمد.....
۱۲۳	۲. نقش قدرت‌های فرامنطقه‌ای.....
۱۲۷	الف) انگلیس و جریان‌های تکفیری.....
۱۲۹	ب) امریکا و جریان‌های تکفیری.....
۱۳۶	۳. نقش قدرت‌های منطقه‌ای.....
۱۳۸	الف) عربستان سعودی.....
۱۴۱	ب) پاکستان.....
۱۴۶	جمع‌بندی.....

فصل سوم: چالش‌های جریان‌های تکفیری علیه انقلاب اسلامی

۱۵۲	گفتار اول: چالش‌های سیاسی.....
۱۵۳	۱. تضعیف آرمان و راهبرد وحدت اسلامی.....
۱۵۸	۲. حاشیه‌رانی مبارزه با اسرائیل.....
۱۶۳	۳. خشونت‌گرایی و خدشه‌دار نمودن رویه مسالمت‌آمیز انقلاب اسلامی.....
۱۶۹	۴. تقابل با حکومت مبتنی بر هویت شیعی.....
۱۷۴	۵. تجزیه کشورهای اسلامی.....
۱۷۷	۶. تضعیف محور مقاومت.....

- گفتار دوم: چالش‌های اعتقادی- فرهنگی..... ۱۸۱
۱. تضعیف بسترهای گفتگوی منطقی..... ۱۸۲
۲. شبهه‌افکنی و تردید در اعتقادات شیعه..... ۱۸۳
۳. تخریب آثار تمدن اسلامی..... ۱۸۵
۴. تضعیف جایگاه فکری و ایدئولوژیکی انقلاب اسلامی..... ۱۸۸
۵. ایجاد تقارن بین «ایرانیت و تشیع» در مقابل «عربیت و تسنن»..... ۱۹۰
- جمع‌بندی..... ۱۹۱

فصل چهارم: آینده جریان‌های تکفیری و انقلاب اسلامی

- سناریوهای آینده جریان‌های تکفیری..... ۱۹۶
۱. سناریوی قدرت‌یابی مجدد جریان‌های تکفیری..... ۱۹۸
۲. سناریوی شکست کامل جریان‌های تکفیری..... ۲۰۳
۳. سناریوی حفظ حاشیه‌ای جریان‌های تکفیری و بهره‌برداری قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای..... ۲۰۶
- جمع‌بندی..... ۲۱۱

فصل پنجم: راهبردها و راهکارهای مقابله با

چالش‌های جریان‌های تکفیری

- گفتار اول: راهبردها و راهکارهای سیاسی مقابله با چالش‌های جریان‌های تکفیری... ۲۱۷
۱. راهبردهای سیاسی..... ۲۱۸
- الف) دیپلماسی و تنش‌زدایی بین کشورهای اسلامی..... ۲۱۸
- ب) هم‌گرایی اسلامی و تلاش برای خنثاسازی توطئه تفرقه..... ۲۲۰
- ج) روشنگری درباره نقش سیاست‌های استکباری..... ۲۲۳

۲۲۶	د) اجماع‌سازی علیه جریان‌های تکفیری با محوریت جبهه مقاومت.....
۲۲۹	ه) تلاش برای تقویت جریان‌های فکری-سیاسی معتدل در جهان اسلام.....
۲۳۲	۲. راهکارهای سیاسی.....
۲۳۵	گفتار دوم: راهبردها و راهکارهای فرهنگی مقابله با چالش‌های جریان‌های تکفیری..
۲۳۶	۱. راهبردهای فرهنگی.....
۲۳۶	الف) تبیین صحیح گفتمان عقلانی انقلاب اسلامی.....
۲۳۹	ب) آگاهی‌بخشی درباره جریان‌های تکفیری و مخاطرات آن.....
۲۴۲	ج) تبیین اسلام رحمت و بازگشت به قرآن.....
۲۴۶	د) دیپلماسی فرهنگی و تقریب مذاهب اسلامی.....
۲۵۱	ه) دیپلماسی رسانه‌ای در راستای آگاهی‌بخشی معرفتی.....
۲۵۴	و) تلاش برای تشکیل نهضت علمی جهت مقابله با جریان‌های تکفیری.....
۲۵۶	۲. راهکارهای فرهنگی.....
۲۵۹	جمع‌بندی.....
۲۶۳	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری پایانی
۲۷۹	کتابنامه

نمایه‌ها

۳۰۵	آیات.....
۳۰۷	موضوعات.....
۳۲۹	اعلام و مشاهیر.....
۳۳۲	کتاب‌ها.....
۳۳۳	مکان‌ها.....
۳۳۶	تئالگان.....

سخنی باخواننده

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی در سال ۱۳۷۳ به منظور تحقیق و پژوهش با زمینه‌های نظری (بنیادی)، تحلیلی (توسعه‌ای) و عملیاتی (کاربردی) در حوزه علوم و اندیشه سیاسی اسلام کار خود را آغاز کرد. انجام این مطالعات و معرفی و ترویج نتایج آن در حوزه علوم انسانی با رویکرد اسلامی، همواره رسالت مهم این پژوهشکده بوده است؛ اما به رغم تلاش‌ها همچنان پاره‌ای کمبودها در حوزه اندیشه سیاسی اسلام وجود دارد که انتشار برخی پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی در حوزه علوم اسلامی می‌تواند این نیازهای جامعه علمی را جبران و به گسترش آن کمک کند؛ از این رو با توجه و نظر به اینکه توسعه فرهنگ اسلامی و تقویت مبادی و کارکردهای آن از رسالت‌های دفتر تبلیغات اسلامی است، پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی و دانشگاه معارف اسلامی طبق تفاهم‌نامه‌ای به انتشار برخی پایان‌نامه‌ها و رساله‌های دانشجویی در حوزه علوم سیاسی اقدام نموده تا از این راه به توسعه فعالیت‌های پژوهشی و انتشاراتی در حوزه علوم انسانی با رویکرد اسلامی مساعدت نماید.

این رساله با هدف کمک به ادبیات پژوهشی انقلاب اسلامی، پاسخگویی به

خلاً پژوهشی در زمینه چالش‌های جریان‌های تکفیری علیه انقلاب اسلامی در عرصه‌های سیاسی و فرهنگی، ارائه راهکارهای مقابله با این جریان‌ها و بررسی سناریوهای آینده جریان‌های تکفیری و برای بهره‌مندی علاقه‌مندان جامعه دانشگاهی و حوزوی تهیه شده است. امید است مخاطبان این اثر با ارائه نظرهای اصلاحی و پیشنهادهای راهگشای خود در راستای ترویج و گسترش دانش سیاسی اسلامی، ما را در تهیه آثار تکمیلی این حوزه یاری رسانند.

پژوهشکده لازم می‌داند از تلاش‌های محقق محترم آقای دکتر محمد حق‌ی و استادان راهنما و مشاور، آقایان دکتر مصطفی ملکوتیان، دکتر یعقوب توکلی و حجت‌الاسلام دکتر حمید احمدی تشکر و قدردانی نماید؛ همچنین از زحمات ارزنده آقای دکتر مختار شیخ‌حسینی مدیر محترم گروه علوم سیاسی و ارزیاب اثر و نشر پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی که عهده‌دار آماده‌سازی و چاپ و نشر اثر حاضر بوده و هست، صمیمانه سپاسگزاری می‌شود.

دکتر منصور میراحمدی

رئیس پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

مقدمه

انقلاب اسلامی با تأکید بر اهداف و آموزه‌های بین‌المللی در راستای وحدت‌گرایی و همگرایی اسلامی، استکبارستیزی و مبارزه با اسرائیل شکل گرفت و بعد از پیروزی، از نظر بین‌المللی و منطقه‌ای خواستار نوعی نظم جدید منطقه‌ای شد که در آن کشورهای منطقه با نفی وابستگی به قدرت‌های بزرگ و استکباری، به صورت مستقل در مسائل منطقه‌ای تصمیم‌گیری کنند. راهکار پیشنهادی در چارچوب آموزه‌های انقلاب اسلامی مبتنی بر خروج قدرت‌های فرامنطقه‌ای از منطقه، همکاری و اتحاد جهان اسلام و کشورهای منطقه بود.

انقلاب اسلامی از زمان شکل‌گیری تا کنون همواره با چالش‌هایی در عرصه‌های مختلف خصوصاً بین‌المللی مواجه بوده است؛ چراکه بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، برخی قدرت‌های جهانی و قدرت‌های منطقه‌ای در واکنش به رویکردهای انقلاب اسلامی و گرایش فزاینده به اسلام در سطح منطقه و جهان، اقدامات محدودکننده‌ای علیه انقلاب اسلامی انجام دادند. ظهور گروه‌هایی نظیر القاعده و طالبان در افغانستان و بعضی از کشورهای عربی، وقوع حادثه یازده سپتامبر، پس از آن حمله آمریکا به افغانستان و عراق، به‌وجود آمدن گروه تکفیری داعش و گسترده شدن دامنه فعالیت‌های القاعده و داعش در سوریه و عراق و آثاری